

Abdessamad Bouabid
(foto: Mildred Ramzan, Erasmus Universiteit Rotterdam)

INTERVIEW MET CRIMINOLOOG ABDESSAMAD BOUABID

'EEN *FOLK SAINT* BEVINDT ZICH OP GLAD IJS'

Abdessamad Bouabid promoveerde op zijn onderzoek naar verschillende maatschappelijke reacties op 'Marokkanen' in Nederland. Hiervoor maakte de criminoloog gebruik van een discoursanalyse, voerde hij talloze gesprekken met jongeren en koppelde hij de gegevens aan sociologische theorieën.

Zijn proefschrift verscheen als boek: *De Marokkanenpaniek* (uitgeverij Boom).

Maatschappij & Politiek sprak met de criminoloog.

IVO PERTIJS

In de jaren zestig was socioloog Erving Goffman de eerste die op een bepaalde manier over het concept stigma schreef. Hij had het over een grote groep mensen: prostituees, homo's, joden, gehandicapten, criminelen. Een brede groep die allemaal met hetzelfde te maken kregen', vertelt de aan de Erasmus Universiteit verbonden onderzoeker Abdessamad Bouabid. 'Mensen die mijn boek lezen herkennen er wel iets in. Dit is het universele van het stigma. Je zou denken dat de oudere, witte man geen stigma heeft, maar ook hij heeft een stigma. Als je er de kranten op naslaat zijn dit de mensen met geld, zij zouden de wereld bestelen, de bankiers... Iedereen heeft een stigma.'

In uw boek gaat u onder meer in op zichtbare en onzichtbare stigma's.

'Dit is een interessant verschil. Of het effect ook anders is, durf ik niet te zeggen. Iemand van wie het duidelijk zichtbaar is, bijvoorbeeld een donker iemand, kan dit moeilijk verbergen. Overigens is dit contextgebonden. Een donker iemand in Afrika heeft hier geen last van. Een zichtbaar stigma kan een andere impact hebben. Van iemand met zwarte krullen en een donkere huid weten mensen in Nederland al snel dat hij een Marokkaan is. Als je dan ook nog eens van bontkraagjes houdt, wordt het heel lastig.'

Hoe kwam u bij de morele paniektheorie terecht?

'In het tweede of derde jaar van mijn opleiding Criminologie leerde ik over deze theorie. Ik las het door. Het kwam mij bekend voor. De reactie op een kleine groep mensen die als de *folk devils*

worden gezien. Ik wilde dit vanuit de Marokkanen in Nederland bekijken. Dit werkte ik voor mijn masterscriptie uit. Ik maak al mijn hele leven de reactie op de Marokkanen-problematiek mee. Dat is een van de redenen waarom ik Criminologie ging studeren. Ik wilde weten hoe het precies in elkaar steekt: aan de ene kant het Marokkaan-zijn in Nederland en dat je daar constant mee bezig bent en over nadenkt, aan de andere kant de theorie die ik voor mijn kiezen kreeg. Ik wilde dit combineren. Voor mijn scriptie paste ik de morele paniektheorie op moslims in Nederland toe. Ik kreeg hiervoor een 9. Mijn begeleiders vroegen waarom ik hetzelfde onderzoek niet voor Marokkanen deed.'

Socioloog Stanley Cohen maakt onderscheid tussen *folk devils* en *folk heroes*. De laatste zijn rolmodel voor de dominante meerderheid. U voegde daar nog een derde type aan toe: *folk saints*.

'Ik onderzocht het mediadiscours en zag dat sommige moslims positief werden beschreven. In zijn boek beschreef Cohen alleen maar negatieve beelden. Op een zeker moment citeert hij een krant uit die tijd [jaren zestig, red.] die een vergelijking maakt tussen de losbandige *mods* en *rockers* en de jongens die tijdens de oorlog voor hun land vechten. De manier waarop de laatsten positief werden neergezet, had een bepaalde reden, namelijk altijd afgezet tegen die ander. Er wordt niet alleen een negatief rolmodel neergezet (zo moet je niet zijn), maar ook een positief rolmodel (zo moet je wel zijn). Er zit een wij-zijdenken in de samenleving. Dit zit niet alleen bij de meerderheid. Als iemand uit de minderheid stapt en door de meerderheid wordt aangeprezen vanwege zijn aanpak

van die minderheid, zoals Ahmed Aboutaleb, dan ziet de minderheid hem als verrader. Ze vinden dat hij voor de minderheid moet opkomen in plaats van deze aan te pakken. Ze verwijten hem dat hij dit alleen doet om hogerop te komen. Een *folk saint* bevindt zich op glad ijs en kan het nooit goed doen. Voor Aboutaleb is het bijzonder lastig. Hij is burgervader en is er voor iedereen. Hij kan niet voor één groep opkomen. Goffman beschrijft dat mensen die zich als vertegenwoordigers opwerpen vaak door een minderheidsgroep als verraders kunnen worden gezien. Zij verwachten volledige loyaliteit. Als zij deze vertegenwoordigers met de meerderheid zien, denkt de minderheid dat de vertegenwoordiger op de meerderheid lijkt en met de meerderheid meepraat. Een vertegenwoordiger die aan twee kanten levert, levert aan twee kanten half. Lever je aan één kant niets, dan ben je de gebeten hond.'

Had u hier als onderzoeker uit de universitaire wereld last van op het moment dat u de jongens voor het onderzoek sprak?

'Totaal niet. Ik schrijf hun verhaal helemaal op en zij staan volledig achter hun verhaal. Ik ben geen publiek figuur. Ze zien mij niet bij Jeroen Pauw aan tafel zitten, of andere mensen van de meerderheid. Ze zien mij niet rondlopen op de universiteit. Ze zien wel dat ik naar de moskee en de voetbalvereniging ga waar zij ook heengaan, dat ik Marokkaans praat en Marokkaanse thee drink. Dat is de Abdessamad die zij kennen. Ik praat niet negatief over de groep. Dat zie je bij Aboutaleb en [zijn collega Ahmed, red.] Marcouch wel. Zij doen uitspraken die pijn doen bij jongeren.'

Was u verbaasd over het mediadiscours als het over Marokkanen gaat, bijvoorbeeld het structureel benoemen van het Marokkaans zijn?

'Ja en nee. Nee, omdat ik zelf als Marokkaan dit allemaal op het nieuws volg. Sommige respondenten volgen echt alles. Andere respondenten worden er helemaal gek van en volgen het nieuws niet meer. Als je een persoonlijk stigma hebt, dan spreekt deze berichtgeving je meer aan. Iedereen met een stigma heeft dat. Een student deed onderzoek naar familieleden van gedetineerden en hoe zij met stigma's omgaan. Deze mensen interpreteerden allerlei zaken vanuit dat stigma. Hij doet zo, omdat ik familie van die en die ben. Je wordt gevoelig voor alles wat je over je stigma leest. Toen ik dit onderzocht, schrok ik er dus niet van. Aan de andere kant: als je ziet dat er een structuur achter zit, dat dit bij elk incident is, dat steeds dezelfde personen opstaan... Ik schrok van het idee dat er een mechanisme achter zit. Het is geen toevaligheid van mensen die schrikken. Er zit angst achter, onwetendheid.'

Media blijven jongeren Marokkaan noemen, ook als een familie meerdere generaties in Nederland woont. Hoe lang kun je een jongere met een Marokkaanse achtergrond nog Marokkaan noemen, vraag ik mijzelf weleens af.

'Die vraag moet je neerleggen bij diegenen die het label opplakken. Verschillende organisaties denken daar anders over. Soms vragen ze naar mijn nationaliteit, maar ook weleens naar die van mijn ouders. Soms vragen ze naar mijn geboorteland, dan schrijf ik Nederland op, maar soms willen ze weten waar mijn ouders zijn geboren. Mijn kinderen zullen dit niet hebben: zowel zij als hun ouders zijn in Nederland geboren. Daar zijn ze vanaf. Organisaties als het CBS en het SCP, die bang zijn om deze groep uit het oog te verliezen, maken gebruik van termen zoals derdegeneratieallochtoon. Waarom wil je die groep in de gaten houden? Je maakt je zorgen over die groep, maar zo blijft het stigma in stand. Stigmatisering is een deel van het probleem. Dat vind ik zorgwekkend. Voor een aantal journalisten speelt mee dat het verkoopt als je Marokkanen in een artikel

noemt. Dat pakt de aandacht van de lezer. Er is morele paniek. Door het label te gebruiken koppelen journalisten dit aan andere angsten en gebeurtenissen. Als in een zwembad in het noorden van het land meisjes lastig worden gevallen, dan lees je dit en ga je verder. Staat er 'Marokkaan', dan koppel je het in je hoofd aan al die andere gebeurtenissen. Dit roept emoties op. De negatieve effecten zijn groot. Niet alleen richting de brave Marokkaan die dit leest, maar ook richting de Nederlander die wordt bevestigd in de vooroordelen die hij al had of begint te twijfelen. Het is niet goed voor de beeldvorming.'

Dit soort incidenten komen ook in de klas ter sprake. Wat zou een docent vooral niet moeten doen?

'Het is heel ingewikkeld. Het is een gevoelig punt. De beste manier om hierover te praten is door de introductie van het concept stigma. Je moet dit goed uitleggen. Niet alsof het alleen iets negatiefs is. Het gaat om een eigenschap die jij hebt en die neutraal is, maar door de samenleving als negatief wordt gezien. Door het zo uit te leggen, snapt iedereen het. Gebruik

'Als iemand uit de minderheid stapt en door de meerderheid wordt aangeprezen vanwege zijn aanpak van die minderheid, zoals Ahmed Aboutaleb, dan ziet de minderheid hem als verrader' (foto: Nederlandse Ambassade Washington D.C.)

concrete voorbeelden, bijvoorbeeld van mensen met een strafblad die daar last van hebben of van homo's die het stigma wel kunnen verbergen, en dat helaas ook vaak doen. Je kunt bij wijze van spreken je hele klas langs. Vanuit dat idee kun je er denk ik over praten. De mens is altijd geneigd om in termen als goed en slecht te denken. Het is goed voor jongeren om duidelijk te hebben wat goed en slecht is. Het gebeurt dat media een wij en zij creëren waardoor er een scheiding ontstaat: wij tegen de Marokkanen. Wie wij zijn wordt nooit geëxpliciteerd. Dat is problematisch. Als je bijvoorbeeld een door moslims gepleegde aanslag bespreekt, denkt een islamitische jongen in de klas dat hij hier niets mee te maken heeft. Hij kent de aanslagplegers niet, dat zijn geen moslims... Ze hebben een grotere hekel aan de aanslagplegers, dan de dominante meerderheid, maar worden wel door de meerderheid met die aanslagplegers geassocieerd. Dat is echt heel pijnlijk. Dat moet je vermijden. Een docent hoeft niet te benoemen dat de daders moslims waren. Je kunt wachten tot leerlingen dit zelf aankaarten waardoor je hierop in kunt gaan door te stellen dat het om een kleine groep gaat die het voor de grote groep verpest. Een docent moet de scheiding benadrukken. Vraag ook niet aan leerlingen wat zij hiervan vinden. Zo'n jongen weet dat hij hier ook iets van moet vinden. Er zit dan een impliciete koppeling richting die groep. Het is beter om te vragen wie daar iets over wil zeggen. Over deze onderwerpen praat ik ook met studenten. Daarbij spelen dezelfde gevoeligheden. Ik heb weleens felle discussies in de groep gehad. Dat is geen reden om het onderwerp uit de weg te gaan. Het is juist extra belangrijk om het concept stigma bloot te leggen. Veroordeel mensen niet als groep, maar blijf ze als individu zien. Voor de verklaring van de oververtegenwoordiging van Marokkanen in de criminaliteit wordt vaak verwezen naar sociaaleconomische omstandigheden, maar er blijft een onverklaarbaar deel over. Als hier geen wetenschappelijke verklaring voor is, volgen er theorieën die met het Marokkaan-zijn te maken hebben. Wetenschappelijk valt dit niet te onderbouwen. Het blijft onverklaarbaar. Ze vergeten dat de onderzochte groep Marokkanen als één groep wordt gezien, terwijl je het los moet zien van etniciteit en de hele groep criminelen voor verder onderzoek moet nemen. Het loskoppelen van etniciteit is een technisch verhaal. Soms heb ik moeite om dit uit te leggen. Bij de islam is dit eenvoudiger. Radicalen heb je immers bij elke godsdienst of ideologie.' ♦

STEEF

TERUG NAAR DE BEDOELING

Sinds vorig schooljaar heb ik een nieuwe teamleider. Hij komt in z'n tweede jaar helemaal op stoom. Hij doet de dingen anders dan we voorheen deden, dat is in het onderwijs altijd even wennen. Zijn uitgangspunt is namelijk: goed onderwijs. Bij elke kwestie roept hij: 'Terug naar de bedoeling!'. Vervolgens begint hij zijn keuze hardop te beredeneren met leerlingen als uitgangspunt. Ook ik moest even aan het idee wennen, maar hij heeft gelijk. We zijn er als leraren inderdaad om de leerlingen zo goed mogelijk les te geven.

Zijn ideeën hebben wel iets weg van het pleidooi van Ton van Haperen. De columnist van het Onderwijsblad heeft een boekje geschreven met als strekking het onderwijs 'tot de grond toe af te breken' om het daarna opnieuw op te bouwen. Uitgaande van goed onderwijs: stoppen met allerlei verschillende onderwijsconcepten, geen bestuurders en weg met de coördinatoren met verzonnen taken. Alleen leraren die goed kunnen lesgeven.

Dat zoiets verfrissend kan werken merkte ik zelf toen ik het malle idee in mijn hoofd kreeg om een methode voor maatschappijleer op te zetten. Door eens wat langer stil te staan bij de kerndoelen van het vak, leerde ik maatschappijleer opnieuw kennen. Ik bouwde mijn methode op, met uitsluitend datgene waar ons vak voor is opgericht. Terug naar de bedoeling van maatschappijleer. Sindsdien geef ik weer *echt* les. De methode is niet meer leidend. Ik kan langer stilstaan bij belangrijke onderwerpen, zoals socialisatie, parlementaire democratie, sociale zekerheid, rechtsbescherming enzovoorts. Alleen datgene waar maatschappijleer voor is bedoeld.

Misschien is dat idee van mijn teamleider en Van Haperen niet eens zo slecht dus. Laten we gewoon 'het stelsel bombarderen' en opnieuw beginnen; niet alleen in het onderwijs, maar wat mij betreft in de hele publieke sector. Met z'n allen 'terug naar de bedoeling'. Ik durf te wedden dat we tot verrassende inzichten gaan komen. Stel je eens een gezondheidszorg voor waarbij de patiënt weer voorop staat en dat er voldoende agenten zijn om met je aangifte aan de slag te gaan. Of wat dacht je van een advocaat die je ongeacht je inkomen bij kan staan in een echtscheiding? Wie weet krijgen we dan uiteindelijk zelfs een kinderfeest, waarbij het om de kinderen draait. ♦

STEF VAN DER LINDEN
(maatschappijleer.net)